SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

BOJXONA ORGANLARINING HUQUQIY ASOSLARI (BOJXONA KODEKSI VA BOSHQA QONUN HUJJATLARI)

G‘oziyev Murodjon Shokirjonovich

Farg‘ona davlat universiteti, iqtisodiyot fakulteti o‘qituvchisi

Mo‘minjonov Xurshidbek Sherzodjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti, iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasi bojxona organlari faoliyatining huquqiy asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda 2016-yil 20-yanvardagi O‘RQ-400-son Qonun bilan tasdiqlangan Bojxona kodeksining mazmuni, “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi Qonunning bojxona organlari maqomini belgilashdagi o‘rni, shuningdek Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari va xalqaro shartnomalarning ahamiyati yoritiladi. Bojxona organlarining tizimi, asosiy vazifalari, vakolatlari va huquqbuzarliklar uchun javobgarlik masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, 2026-yil 27-avgustdagi Farmon bilan tasdiqlangan “Yangi O‘zbekiston bojxonasi – 2030” strategiyasining huquqiy asoslarni takomillashtirishdagi istiqbollari baholanadi.

Kalit so‘zlar

bojxona organlari, Bojxona kodeksi, bojxona qonunchiligi, bojxona nazorati, bojxona rasmiylashtiruvi, huquqiy asoslar, O‘zbekiston.

Abstract

This article analyzes the legal framework governing the activities of customs authorities of the Republic of Uzbekistan. It examines the content of the Customs Code approved by Law No. ORQ-400 of 20 January 2016, the role of the Law “On the State Customs Service” in defining the status of customs bodies, as well as the significance of presidential decrees, resolutions of the Cabinet of Ministers and international treaties. The system, main tasks and powers of customs authorities and liability for customs offences are considered. The prospects of the strategy “New Uzbekistan Customs – 2030”, approved by the Decree of 27 August 2026, for improving the legal framework are also assessed.

Keywords

customs authorities, Customs Code, customs legislation, customs control, customs clearance, legal framework, Uzbekistan.

Аннотация

В статье научно анализируются правовые основы деятельности таможенных органов Республики Узбекистан. Рассматриваются содержание Таможенного кодекса, утверждённого Законом № ЗРУ-400 от 20 января 2016 года, роль Закона «О государственной таможенной службе» в определении статуса таможенных органов, а также значение указов Президента, постановлений Кабинета Министров и международных договоров. Анализируются система, основные задачи и полномочия таможенных органов, а также ответственность за нарушения таможенного законодательства. Оцениваются перспективы стратегии «Новая таможня Узбекистана – 2030», утверждённой Указом от 27 августа 2026 года, в совершенствовании правовой базы.

Ключевые слова

таможенные органы, Таможенный кодекс, таможенное законодательство, таможенный контроль, таможенное оформление, правовые основы, Узбекистан.

Bojxona huquqining tushunchasi va manbalari. Bojxona organlari davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash, tashqi savdoni tartibga solish va byudjet daromadlarini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Ularning faoliyati qonuniylik tamoyiliga asoslanadi, ya’ni bojxona organlari faqat qonun hujjatlarida belgilangan doirada vakolat va majburiyatlarga ega bo‘ladi. Shu bois bojxona sohasidagi huquqiy asoslar bir necha darajadagi normativ hujjatlar tizimidan iborat: yuqori huquqiy kuchga ega bo‘lgan Bojxona kodeksi va qonunlar, ularni amalga oshirishga qaratilgan Prezident farmonlari va qarorlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, shuningdek Bojxona qo‘mitasining idoraviy hujjatlari. Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari ham bojxona munosabatlarini tartibga solishda alohida ahamiyatga ega.

Bojxona kodeksi – bojxona qonunchiligining asosiy hujjati. O‘zbekiston Respublikasining amaldagi Bojxona kodeksi 2016-yil 20-yanvardagi O‘RQ-400-son Qonun bilan tasdiqlangan bo‘lib, u 1997-yil 26-dekabrda qabul qilingan avvalgi Kodeksning o‘rniga kiritilgan. Yangi tahrirdagi Kodeks sezilarli darajada kengaytirildi: u 412 moddani o‘z ichiga oladi, avvalgi Kodeksda esa 198 ta modda mavjud edi. Kodeks bojxona chegarasi orqali tovarlar va transport vositalarini olib o‘tish, bojxona to‘lovlarini undirish, bojxona rasmiylashtiruvi va bojxona nazoratini amalga oshirish, shuningdek bojxona to‘g‘risidagi qonunchilikni buzish hollarining oldini olish, ularni aniqlash va

ularga chek qo‘yish bilan bog‘liq munosabatlarni tartibga soladi. Kodeksda xalqaro shartnomalarning ustuvorligi qoidasi ham mustahkamlangan: agar O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida bojxona qonunchiligida nazarda tutilganidan boshqacha qoida belgilangan bo‘lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo‘llaniladi. Bu qoida bojxona tartib-taomillarini xalqaro standartlar bilan uyg‘unlashtirish uchun huquqiy zamin yaratadi.

Bojxona organlarining huquqiy maqomi va tizimi. Bojxona organlari faoliyatining huquqiy asoslarini “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi Qonun belgilab beradi. Qonunga ko‘ra, bojxona organlari tizimiga Bojxona qo‘mitasi, uning Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri bo‘yicha boshqarmalari, bojxona komplekslari hamda bojxona postlari kiradi. Bojxona organlari o‘z faoliyatini davlat hokimiyati mahalliy organlaridan mustaqil tarzda amalga oshiradi, huquqni muhofaza qiluvchi organlar hisoblanadi, davlat byudjeti mablag‘laridan ta’minlanadi hamda Davlat gerbi tasviri tushirilgan va o‘z nomi bitilgan muhrga ega. Qonunda bojxona organlarining asosiy vazifalari ham belgilangan bo‘lib, ular orasida yuridik va jismoniy shaxslarning huquqlari hamda qonun bilan muhofaza etiladigan manfaatlarini himoya qilish alohida ko‘rsatilgan. Tashkiliy jihatdan bojxona tizimi bir necha bor takomillashtirilgan: 1992-yilda Bojxona qo‘mitasi tashkil etilgan, 2022-yil 21-dekabrdagi Prezident farmoni bilan esa u Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Bojxona qo‘mitasi sifatida qayta tashkil etilgan.

1-jadval. Bojxona organlari faoliyatini tartibga soluvchi asosiy huquqiy hujjatlar

Huquqiy hujjat	Asosiy mazmuni	Bojxona organlari faoliyatidagi roli
Bojxona kodeksi (O‘RQ-400, 2016)	Tovar va transport vositalarini olib o‘tish, rasmiylashtirish, nazorat, to‘lovlar	Faoliyatning asosiy huquqiy asosi
“Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi Qonun	Bojxona organlari tizimi, maqomi, vazifalari	Tashkiliy-huquqiy maqomni belgilaydi
Jinoyat kodeksi va Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeks	Kontrabanda va bojxona qoidalarini buzish uchun javobgarlik	Huquqbuzarliklarga qarshi kurash vositasi
Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari	Islohotlar, strategiyalar, tartib-taomillarni soddalashtirish	Siyosiy va amaliy yo‘nalishni belgilaydi
Xalqaro shartnomalar	Xalqaro standartlar va hamkorlik qoidalari	Kodeks qoidalaridan ustun turishi mumkin

Bojxona organlarining vakolatlari va javobgarlik. Bojxona organlari bojxona nazoratini amalga oshirish, tovarlar va transport vositalarini rasmiylashtirish, bojxona to‘lovlarining to‘liq va o‘z vaqtida tushishini ta’minlash, shuningdek qonunbuzarliklarning oldini olish vakolatlariga ega. Bojxona nazorati xavflarni boshqarish tizimi asosida tashkil etiladi, bu esa barcha yuklarni emas, balki xavf darajasi yuqori bo‘lgan holatlarni tanlab tekshirish imkonini beradi. Bojxona qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlik Bojxona kodeksi bilan bir qatorda boshqa qonun hujjatlarida ham nazarda tutilgan. Xususan, Jinoyat kodeksida kontrabanda uchun javobgarlik belgilangan (246-modda), bojxona qoidalarini buzishning boshqa holatlari esa ma’muriy javobgarlikni keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, Kodeks bojxona organlari qarorlari va harakatlari ustidan shikoyat qilish huquqini ham nazarda tutadi, bu esa tadbirkorlar va fuqarolar huquqlarining himoyasini kuchaytiradi.

Xalqaro huquqiy asoslar. O‘zbekiston Jahon bojxona tashkilotining a’zosi sifatida xalqaro bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish va uyg‘unlashtirish yo‘nalishida hamkorlik qiladi. Xalqaro shartnomalar milliy qonunchilikning ajralmas qismi sifatida bojxona organlariga axborot almashish, xavflarni baholash va qonunbuzarliklarga qarshi kurashda birgalikda harakat qilish imkonini beradi. Shu sababli bojxona qonunchiligini rivojlantirishda xalqaro standartlar va ilg‘or tajribani inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy islohotlar va istiqbollar. So‘nggi yillarda bojxona sohasidagi huquqiy asoslar raqamlashtirish va ochiqlik yo‘nalishida takomillashtirilmoqda. Prezidentning 2026-yil 27-avgustdagi “Davlat bojxona xizmati organlari faoliyatini takomillashtirish va bojxona ma’muriyatchiligida zamonaviy yondashuvlarni joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni bilan 2026–2030-yillarga mo‘ljallangan “Yangi O‘zbekiston bojxonasi – 2030” strategiyasi tasdiqlandi. Farmonda 2030-yilgacha inson omilisiz bojxona rasmiylashtiruvini 60 foizga yetkazish, bojxona rasmiylashtiruvi vaqtini ikki barobar qisqartirish, bojxona tushumlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 4,4 foizga yetkazish kabi maqsadli ko‘rsatkichlar belgilangan. Shuningdek, 2027-yil 1-yanvardan boshlab xavf darajasi past ishtirokchilar uchun bojxona qiymatini tovarlar erkin

muomalaga chiqarilgandan keyin nazorat qilish, bojxona qiymati bo‘yicha dastlabki qaror qabul qilish amaliyotini joriy etish nazarda tutilgan. Bu hujjatlar bojxona qonunchiligi shaffoflik, tezkorlik va tadbirkorlik uchun qulaylik tamoyillari asosida rivojlanayotganini ko‘rsatadi. Biroq ushbu islohotlar muvaffaqiyati ularning Bojxona kodeksi va boshqa qonunlardagi normalar bilan izchil uyg‘unlashtirilishiga, shuningdek bojxona xodimlarining huquqiy malakasiga bog‘liq.

Xulosa. Bojxona organlarining huquqiy asoslari bir-birini to‘ldiruvchi normativ hujjatlar tizimidan iborat bo‘lib, uning markazida Bojxona kodeksi va “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi Qonun turadi. Ushbu hujjatlar bojxona organlarining maqomini, vazifalarini, vakolatlarini va javobgarlik tartibini aniq belgilab, qonuniylik tamoyilini ta’minlaydi. Zamonaviy sharoitda huquqiy asoslarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan bog‘liq normalarni mustahkamlash hamda bojxona qonunchiligining ochiqligi va aniqligini oshirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi. 2016-yil 20-yanvardagi O‘RQ-400-son Qonun bilan tasdiqlangan (amaldagi tahriri). – lex.uz.

2. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi Qonuni (amaldagi tahriri). – lex.uz.

3. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi (amaldagi tahriri). – lex.uz.

4. O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi (amaldagi tahriri). – lex.uz.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-dekabrdagi farmoni (Davlat bojxona qo‘mitasini Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Bojxona qo‘mitasi sifatida qayta tashkil etish to‘g‘risida).

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 27-avgustdagi “Davlat bojxona xizmati organlari faoliyatini takomillashtirish va bojxona ma’muriyatchiligida zamonaviy yondashuvlarni joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.

7. Bojxona: yangi farmon va uning afzalliklari // UzA, 2026-yil 12-sentyabr. – uza.uz.

8. Yangi Bojxona kodeksi sezilarli darajada kengaytirildi // Norma.uz, 2016-yil 8-fevral. – norma.uz.